

ДРАГОМИР ВУЈИЧИЋ (Сарајево)

УЗ ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦУ БОШКОВИЋЕВОГ ДЈЕЛА
„РАЗВИТАК СУФИКСА У ЈУЖНОСЛОВЕНСКОЈ ЈЕЗИЧКОЈ
ЗАЈЕДНИЦИ“

Пишући поводом смрти Олджиха Хујера, проф. Бошковић је констатовао да је чешки народ „смрћу Хујеровом изгубио човека који је тражио истину у науци, који је тражио истину у животу, који је био без рекламе у науци, који је био без позе у животу, који је био наоко — сав професор, који је био у души — сав човек“. Ми смо потцртали ове завршне Бошковићеве ријечи зато што смо увјерени да одатле треба почети и све разговоре о проф. Бошковићу. Јер, ако је ико „био без рекламе у науци“, ако је ико био „без позе у животу“, ако је ико био „наоко — сав професор, који је био у души — сав човек“, онда је то био, уистину, и проф. Бошковић. Сви ми који га познајемо — знамо да је то велика истина.

Но, кад је ријеч о проф. Бошковићу, онда нам се чини да треба правити одређене разлике у комплекснијем сагледавању његових радова. Прије свега, његови прикази научног рада наших великих лингвиста („Буро Даничић и књижевни језик наш“, па затим „А. Белић“), те некролози, за које бисмо такође могли рећи да су својеврсни прикази великана славистичке науке и индоевропеистике (Ван Вејк, О. Хујер) — представљају изванредно сажете знанствене осврте у вези с научним радом и достигнућима тих научника, као и значајна обавјештења о резултатима лингвистичке науке, о донетима који су били у оно вријеме, а и данас, незаобилазни за славистичку науку. — Друго, чини нам се да треба посебно проматрати Бошковићеве, да условно тако кажемо, уџбеничке радове (његове *Основе упоредне граматике словенских језика*), па онда посебно дијалек-

толошке радове, радове из ономастике и — напoкoн — радове и студије што се односе на јужнословенску језичку заједницу. Не треба, наравно, испустити из вида ни радове који су везани за проблеме савременог српскохрватског језика, иако је њих нешто мање.

Ми ћемо у овој прилици учинити само кратак осврт на Бошковићево дјело *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, и то управо само кратак осврт поводом педесетогодишњице објављивања тог значајног Бошковићевог дјела, јер би обимнији осврт захтијевао и више времена и више простора.

Познато нам је да је ово дјело ауторова докторска дисертација. Иако то није уобичајено за докторске дисертације, ова је досад доживјела четири издања: први пут у одвојеном издању Јужнословенског филолога 1936, књига 6, други пут у XV књизи такође Филолога, трећи пут 1978. године у издању Црногорске академије наука и умјетности у склопу Бошковићевих *Одабраних чланака и расправа*, те четврти пут у московском издању 1984. године *Основы сравнительной грамматики славянских языков*, Москва 1984), наравно на руском језику. Оволики број издања сам по себи говори о научној вриједности Бошковићевог дјела.

Бошковићева полазишта су доста јасна и прецизна у цијелом монографском излагању. Наиме, већ у уводној реченици он је јасно сигнализирао са каквим намјерама приступио објашњавању развитка суфикса у јужнословенској језичкој заједници: „Упоредна граматика о словенским језицима за дуго није могла да утврди шта управо значи данашња практична и стварна блискост јужнословенских језика: да ли данашњи јужнословенски језици према језицима источне и западне словенске групе и у генетичком погледу значе једну целину, да ли се, према томе, може говорити о заједничкој епоси њихова развитка, о *јужнословенском прајезику*, или је њихова међусобна блискост само израз доцнијег географског, територијалног распореда словенских језика“ (ЈФ, 6, стр. 1). Послије Бошковићу добро познатих Јагићевих, Белићевих, Вејкових и других радова, он је могао да закључи: „... јужнословенски су језици, пре него што су се формирали у данашњем свом облику, преживели јужнословенску језичку заједницу“ (л. ц.). Додуше, до Бошковића су узимане у обзир, углавном, фонетске и морфолошке особености појединих група словенских језика, док је област синтаксе, рјечника и наставака за грађење ријечи остала необрађена, иако се и онда знало да те области могу пружити много података „за разумевање и доцнијег међусобног односа јужнословенских језика и историског односа свих њих као целине према осталим словенским језицима“. Бошковић је дошао у право вријеме са својим проу-

чавањем суфикса у јужнословенској групи и, без сумње, не само подсјетио на оних 98 наставака индоевропског прајезика, те оних прасловенских 150, него и магистрално указао и на оне који су карактеристични за јужнословенску епоху. Он констатује битну чињеницу „да наставци који су карактеристични за јужнословенску епоху језичког развитка допиру најдаље до прасловенског језика. Сви су они, дакле, из групе нових, прасловенских наставака“ (ЈФ, 6, стр. 3).

Не бисмо били праведни ако не бисмо рекли да је још М а р е т и ћ у својој *Граматници и стилистички хрватскога или српскога језика* (Загреб 1899) дао подоста података и о творби и о наставцима (ако се ова два појма и термина често не мијешају?), али то није упореднословенски начин писања, наравно из разумљивих разлога, јер је у питању прагматичка структура одређеног језика. Исто тако, не би имало смисла не поменути за Бошковићев посао значајну студију А. Б е л и ћ а о развитку деминутивних и амплификативних наставака у словенским језицима. То и сам аутор цитира и као своја полазишта, односно, како већ рекосмо, као своје полазне основе. Међутим: „Како проф. Б е л и ћ, у зависности од своје расправе, у овом правцу није даље ишао од горње констатације (а та је констатација: разлика између јужнословенских језика, с једне, и источних и западних словенских језика, с друге стране, „у погледу деминутивних наставака с елементима *к* и *ц*“), остало је да се покаже и који све наставци имају примене у одређивању заједничке епохе језичког развитка свих јужнословенских језика и какав је њихов значај у овом погледу.“ Зато није чудно што и сам Бошковић истиче да његова расправа представља „први покушај да се заједнички развитак јужнословенских језика покаже и преко наставака за грађење речи у њима, тј. да се и са ове стране даде ближа карактеристика јужнословенске епохе језичког развитка“.

Очито је да се ми морамо сложити са њим: он инсистира на развоју суфикса у јужнословенској језичкој заједници, што је у основи тачно, уз напомену коју и сам аутор истиче да „то ни најмање не значи да су и карактеристичне црте у целокупној прагматичкој структури данашњих јужнословенских језика, оне које их према језицима источне и западне словенске групе карактеришу као једну генетичку целину“.

Бошковић карактеристике развитка јужнословенског прајезика у погледу развитка наставака за грађење ријечи, како је познато, уопштава овако:

1) јужнословенски наставци (који су по поријеклу прасловенски), па су „готово сви познати и осталим словенским језицима“;

2) јужнословенски наставци који су само јужнословенским језицима познати.

Све је проф. Бошковић на свој начин, сажето, објаснио: и шта иде у прву и шта иде у другу групу суфикса. Кад данас знамо и мало шири тумачења прасловенских суфикса проф. Sławskog у дјелу *Słownik prasłowiański* (Том 1, ПАН, 1974), Бошковићева нам објашњења јужнословенских суфикса постају знатно јаснија, с тим што имамо у виду и оно што смо већ цитирали да је његова расправа „први покушај да се развитак јужнословенских језика покаже и преко наставака за грађење речи“. То, уосталом, показује и његов *Посебни део* о наставцима *-ica* (< **ika*) и *-ka* (< **ьka*, **ьka*), гдје он коментарише и расправља са Розвадовским, Бругманом, Доршевским и другима како је ишао развој тих суфикса. Конкретно: посебно расправља о томе да ли је у наставак *-ica* ушао наставак *-ca* или се је генетски све то развијало заједно. Бошковић је ишао Белићевим путем, па је показао да је код *ѣ*-основа као деминутивни наставак могао бити само *-ьca*, а не *-ca*. Према томе, само је наставак *-ьca* од *ѣ*-основа преносио се на именице женског рода типа **vьlčī*, тако да је резултат тог преношења **vьlč-ьca*, а не *vьlčica*, јер „ни по унутрашњем, функционалном моменту употреба *деминутивног са (=ьca)* код именица на *i* није имала места“. Бошковић коментарише тврђу да резултат везе деминутивног *са* са именицама на *i* „није имао моционо значење доцнијег наставка *ica* — преко *деминутивног са*, — већ и формални преображај, супстантивизацију помоћу суфикса ... То значи да је наставак *са (=ьca)* прилазећи именицама на *i* морао имати у истој време две функције своје: граматичку и деминутивну“. А онда у свом стилу додаје: „Или: један исти наставак у истој прилици је и *празан*, без икаква значења, и има специјално, *деминутивно* значење. А од овакве претпоставке до произвољности — нема много.“

Бошковић је доста простора посветио настанку и функцији наставка *-ica*, који везује, углавном, за јужнословенску деминуцију. Уосталом, ево шта сам Бошковић каже: „То би значило да јужнословенски прајезик карактерише у погледу развитка наставака за грађење речи само велики развитак деминутивних наставака с елементом *с* — као целине, и велики развитак наставка *-ica* — посебно. Ово и јесте општа карактеристика јужнословенске епохе језичког развитка према прасловенском стању; али, да опет истакнем, карактеристика њезина само према прасловенском стању.“ У вези с овим поставља се и логично питање: да ли је тај наставак *-ica* семантички носио само деминуцију? Не знамо, заправо, да ли је тако и у почетку било. Чини се да нешто доцније то није био само деминутивни наставак, јер мислимо да се у примјерима *старица*, *полица*, *црница* (земља) и бројним другим тешко назире деминуција. Још је теже назрети деминуцију, рецимо, у хидронимима *Бистрица*, *Рибница* итд.

Ми, ипак, имамо утисак да је проф. Бошковић приликом тумачења неких суфикса био превише унапријед одређивањем на утврђивање постојања јужнословенског прајезика, прије свега на основу суфиксалне творбе. Постојање те заједнице ми и не помишљамо оспоравати, јер је она, по свој прилици, и морала постојати. Међутим, ми данас са доста резерве можемо прихватити тврдње проф. Бошковића да извјесна мишљења Развадовског, Б. Куртенеа или Дорошевског „сама по себи падају“. То је одвећ тешко речено, јер су и ти научници знали много тога што је и у данашња сазнања о структури језика укључено. Неће изненадити ако и неке Бошковићеве тврдње буду прокоментарисане.

Наравно, казали смо само два-три скромна запажања, која и не морају бити тачна. И ми се у потпуности слажемо с мишљењем да проф. Бошковић „не ограничился простым описанием чисто словообразовательных средств, а затронул семантические соотношения в именной суффиксальной системе и показал внутреннюю сторону языкового развития, т.е. показал историческую последовательность развития той системы“ (*Основы сравнительной грамматики славянских языков*, Москва 1984, стр. 17). Проф. Белић је то добро осјетио и у истој књизи Филолога, гдје је публикована и Бошковићева теза, указао је на особит Бошковићев таленат, на његову велику ерудицију, познавање словенских језика и ваљану аргументацију којом се служи. Па и наш у оно вријеме најпознатији индоевропеист Х. Баррић, по природи суздржан и шкрт, поред осталог, 1937. писао је: „Это исследование позволило Р. Бошквичу с большим успехом войти в одну из наиболее трудных и наименее разработанных областей сравнительной грамматики славянских языков и сравнительной праграмматики вообще — в науку о суффиксах“ (цитат преузет из *Ос. срав. грамм. славян. языков*, стр. 18). И даље не бисмо имали куд ићи! Бошковићеве суфикси представљају, заправо, дјело какво нака о јужнословенским језицима није имала дотад. Биће лијепо ако будемо Бошковићев широко заснован научни допринос освјетљавали из свих углава, колико ради проф. Бошковића, толико и ради нас.

Dragomir VUJIĆ

ON BOŠKOVIĆ'S MONOGRAPH »THE DEVELOPMENT OF SUFFIXES IN
SOUTH SLAVIC LANGUAGES«: FIFTY YEARS AFTER

S u m m a r y

In this paper, the author emphasizes the great significance of Bošković's monograph »The Development of suffixes in South Slavic Languages«. The fact that it had been reprinted four times since it appeared in 1936, confirms its remarkable scholarship. The author also argues in favor of a thorough study that will acknowledge Bošković's contribution not only to word-formation and suffixation but also to the linguistic science in general. This will be in the interest of the study of various aspects of our language and give credit where it is due.